

מתן

על הפתח

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

תהילים

מספר 10

מזמור ט"ו כמו גם מזמור כ"ד וישעיהו ל"ג, יד-טז מונה את התכונות המאפיינות את האדם הראוי להיכנס בשערי המקדש ולהסתופף בבית ה'. למזמורים אלה מבנה זהה בן שלושה חלקים: שאלת פתיחה, פירוט תנאי הכניסה הנדרשים, וסיום שיש בו הבטחה למי שממלא את התנאים. במזמורנו התשובה כוללת ארבעה בתים שבהם התנהגותו הרצויה של המורשה להיכנס למקדש מוצגת על דרך החיוב והשלילה. בבתי הראשון והשלישי התנהגותו של האדם השלם מתוארת על דרך החיוב והפעלים מופיעים בלשון הווה 'הולך', 'פועל', 'דבר', 'נמאס'. לעומת זאת בבתי השני והרביעי התנהגותו של האדם השלם מתוארת על דרך השלילה והפעלים בלשון עבר 'רגל', 'עשה', 'נשא', 'נתן', 'לקח'.

מספר 10

א	מְזֻמֹּר לְדָוִד	
	ה' מִי יִגֹּדֵר בְּאַהֲלָהּ	שאלת פתיחה (א)
	מִי יִשְׁכַּח בְּהַר קְדֻשָּׁהּ.	
ב	הוֹלֵךְ תָּמִים	בית ראשון (ב)
	וּפָעֵל צְדָק	
	וְדִבֵּר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ.	
ג	לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ	בית שני (ג)
	לֹא עָשָׂה לְרַעְיוֹ רָעָה	
	וְחָרְפָה לֹא נָשָׂא עַל קָרְבוֹ.	
ד	נִבְּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס	בית שלישי (ד)
	וְאֵת יִרְאֵי ה' יִכְבֵּד	
	נִשְׁבַּע לְהִרְעֹ וְלֹא יִמַר.	בית רביעי (ד-ה)
ה	כִּסְפוֹ	
	לֹא נָתַן בְּנִשְׁוֹ	
	וְשִׁחַד עַל נְקִי	
	עֲשָׂה-אֵלֶּה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם.	תמימה (ה)

1. שאלת הפתיחה (א)

עיינו בתוכנו של המזמור והשוו אותו למזמור כ"ד. האם לדעתכם השאלה "ה' מי-יגור באֵהֶלֶךְ מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קְדוֹשׁ" היא שאלה ממשית המדריכה את עולי הרגל בעלייתם למקדש או שאלה מטפורית המכוונת את האדם להתנהגות הראויה שבגינה יזכה להסתופף תחת כנפי ה'?

2. בית ראשון (ב)

א. "דָּבַר אֲמַת בְּלִבָּבוֹ" המבנה התחבירי של הכתוב משתמע לשתי פנים. מה ההבדל בין שתי הקריאות? עיינו במזמור ובססו כל אחת מן האפשרויות.

ב. עיינו במקורות הבאים ונסחו מהו המאפיין העיקרי של האדם השלם? העזרו גם בדברי הרמב"ם ובמדרש תהילים.

1. הצור תמים פעלו (דברים ל"ב, ד)

2. אלוהים... צדק מלאה ימינך" (תהילים מ"ח, יא)

3. ה' אלוהים אמת (ירמיהו י', י)

רמב"ם מו"נ א, נד: כי תכלית מעלת האדם ההידמות בו יתעלה, כפי היכולת, כלומר שנדמה פעולותינו לפעולותיו. **מדרש תהלים מזמור טו:** ודובר אמת. זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר וה' אלהים אמת (ירמיהו י'). לא רגל על לשונו. דאמר ר' יהושע הקדוש ברוך הוא עיקם שלש תיבות וכו' כדכתיב לעיל. לא עשה לרעהו רעה (תהלים טו ג). זה הקדוש ברוך הוא, שבשעה שעשו ישראל את העגל, מה כתיב, וינחם ה' על הרעה (שמות לב יד), ואין רעים אלא ישראל, שנאמר למען אחי ורעי (תהלים קכב ח). וחרפה לא נשא על קרובו. כד איצטריך להון בשטים, שנאמר ויהיו המתים במגפה (במדבר כה ט), וכתיב לבני ישראל עם קרובו (תהלים קמח יד). נבזה בעיניו נמאס. שבחה בעיניו מי שמואס את דברו, שנאמר יען (כי) מאסת את דבר ה' וימאסך (ה') ממלך (ש"א טו כג), וכתיב ואני (מאסתיהו) [מאסתין] ממלוך על ישראל (שם) /שמואל א/ יו א). ואת יראי ה' יכבד. זה הקדוש ברוך הוא, דאמר ר' סימון והעם לא נסע עד האסף מרים (במדבר יב טו), מלמד שנתעב לה עמוד הענן. נשבע להרע. זה הקדוש ברוך הוא, (ואולם) חי אני נאם ה' (במדבר יד כח).

ג. עיינו בדברי **חובת הלבבות** מהו לדעתו המסר הכולל של שלושת התיאורים? "וצריך שתדע, כי הכוונה והתועלת במצוות הלבבות הם - שיהיו גלוינו וצפונינו שווים ושקולים בעבודת ה', עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שווה, ויצדיק כל אחד מהם את חברו ויעיד לו ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו, והוא אשר יקראהו הכתוב "תמים", באמרו "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" (דב' יח, יג)... ואמר: "הולך תמים ופועל צדק, ודבר אמת בלבבו"

3. בית שני (ג)

א. "לא רגל על לשונו" להבנת התיאור הייחודי עיינו בדברי רש"י על ויקרא י"ט, טז. **רש"י:** אני אומר: על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבית רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל - הולכי רגילה... וראייה לדברי, שלא מצינו רכילות שלא כתוב בלשון הליכה: "לא תלך רכיל", (ירמיהו ו') "הולכי רכיל נחושת וברזל", ושאר לשון הרע אין כתוב בו לשון הליכה: (תהילים ק"א) "מלשני בסתר רעהו" (תהילים ק"כ) "לשון רמיה", (תהלים י"ב) "לשון מדברת גדולות". לכך אני אומר שהלשון "הולך ומרגל", שהכ"ף נחלפת בגמ"ל, שכל האותיות שמוצאיהן ממקום אחד מתחלפות זו בזו: ב"ת בפ"א, א, וגמ"ל בכ"ף וקו"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י, וכן (שמות ב' י"ט) "וירגל בעבדך" - ריגל ותר מה לאמר עלי רעה, וכן (תהילים ט"ו) "לא רגל על לשונו", וכן "רוכל" הסוחר ומרגל אחר כל סחורה. וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרא "רוכל" - לשון רוגל.

ב. התיאור "לא עשה לרעהו רעה" נדמה במבט ראשון כתיאור כללי. על מנת להבין את משמעות המדויקת עיינו בראשית ל"ט ט, שמ"ב ג, ל"ט; ירמיהו כ"ו, יט, נחמיה י"ג, כ"ז. מהן שתי המשמעויות של הביטוי.

ג. "וְחִרְפָּה לֹא נִשְׂא עַל קָרְבוֹ". עיינו ברש"י. כיצד פירושו יוצר ניגוד חריף יותר בין חלקו השני לשלישי של הפס' "רש"י: אם עבר קרובו עבירה שיש בה עונש יענישו במשפט, ולא נשא עליו חרפתו, שיהא פתחון פה למחר לומר: כך עבר פלוני קרובך וחיפת עליו.

4. בית שמיני (ד)

כיצד הזוכה לשכון בהר הקודש מתייחס לטיפוסים שונים בחברה?

א. "נְבִיזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס". מבחינה דיקדוקית, ניתן להבין את המשפט בשני אופנים:

1. "נבזה - בעיניו נמאס" (נבזה - נושא; נמאס - פועל).

2. "נבזה בעיניו - נמאס" (פועל; נמאס - נושא).

מהו לדעתכם הפירוש המשתלב יותר בהקשר?

ב. וְאֵת יִרְאֵי ה' יִכְבֵּד". מדוע חייב האדם השלם לכבד את הקבוצה של יראי ה'? (שימו לב שבעוד ש"רעהו", "קרובו" ו"נבזה" באים בלשון יחיד, "יראי ה'" באים ברבים). עיינו גם בדברי הרד"ק: וחושב שיש ליראי ה' זולתו מעלה עליו והם יראים יותר ממנו ונותן להם מעלה עליו ומכבדם.

5. בית רביעי (ד-ה2)

כיצד מתמודד האדם השלם עם פיתויים חברתיים וכלכליים?

א. "נִשְׁבַּע לְהִרְעֹ וְלֹא יִמַר"

1. עיינו בויקרא ה', ד "נפש כי תשבע לבטא בשפתיים להרע או להיטיב". איך מתפרש הכתוב בפסוקנו לאור הפסוק בויקרא?

2. תרגום השבעים מתקן להרע = לרעהו. מדוע ההצעה הזו מתאימה יותר להקשר?

ב. כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בְּנִשְׁבָּה". האם אי נתינת נשך היא התנהגות בסיסית מחייבת או מידת חסידות? עיינו במקורות הבאים:

1. שמות כ"ב, כד

2. ויקרא כ"ה, לו-לז

3. דברים כ"ג, כ-כא

4. יחזקאל י"ח, ח

5. משלי כ"ח, ח

ג. "וְנִשְׁחָד עַל נְקִי לֹא לָקַח". האם מדובר במקרה מיוחד של שוחד? עיינו במקורות הבאים:

1. שמות כ"ג, ח

2. דברים י', יז-יט

6. עיינו בדברי הגמרא מכות מ"ד ע"א: עושה אלה לא ימוט לעולם כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מינייהו ימוט אמרו ליה מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו בחדא

מינייהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא אל תטמאו בכל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מינייהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו.

- א. האם הדרישות מן האדם הרוצה לשכון בבית ה' הן דרישות לחסידות מופלגת או דרישות נורמטיביות?
- ב. האם האדם השלם צריך לעמוד בכל הדרישות או בחלקן.

7. באלו תחומים מתמקדות הדרישות מן האדם הרוצה לשכון בהר ה' מה חשיבותן? עיינו בדברי **הכוזרי ב,מה:**
המצוות המוסריות "הם החוקים השכליים והם הקדמות והצעות לתורה האלוהית קודמות לה בטבע ובזמן. אי אפשר בלעדיהם בהנהגת איזו קהילה שתהיה מבני אדם, עד שקהל הליסטים אי אפשר לשא יקבלו הצדק ביניהם, ואם לא - לא הייתה מתמדת חברתם... התורות האלוהיות לא תשלמנה אלא אחר השלמת התורות המנהגיות והשכליות, ובתורות השכליות קבלת הצדק וההודאה בטוב הבורא, ומי שלא החזיק באלה - איך מחזיק בקרבנות ובשבת והמילה וזולתם, ממה שאין השכל מחייבו ולא הרחיקו, והם התורות אשר בהם התייחדו בני ישראל תוספת על השכליות, ובהם יהיה להם יתרון העניין האלוהי"

8. שאלת הפניה:

מזמורים ט"ו וכ"ד משויכים לקבוצת המזמורים הטקסיים, מזמורים שכנראה נאמרו באירוע טקסי, ולעיתים נתחברו במיוחד לכבודו. מזמורים אלו מנסים לקבוע מי הוא הראוי להיכנס בשערי בית המקדש. עיינו במזמורים י"ד, כ', נ"ג, פ"ב ונסו לחשוב לכבוד אילו אירועים טקסיים בעם ישראל יכלו מזמורים אלו להתחבר ולהאמר בפני הקהל.

הרחבה:

חז"ל ייחסו לדרישות אלה חשיבות רבה ביותר. ר' שמלאי **במסכת מכות** העמידן כשוות ערך לתרי"ג מצוות שבתורה:
דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם ...
בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם ..... (תהילים טו).
בא ישעיהו והעמידן על שש דכתיב הולך צדקות ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע .... (ישעיהו ל"ג)
בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה' אלהיך .... (מיכה ו')
בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו (עמוס ה')
מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא דרשוני בכל התורה כולה אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב').